

СТАН РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ПРАВ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

**І.В. Абрамова, к.е.н., ст. викладач кафедри фінансів та аудиту
Житомирського національного агроєкологічного університету**

Постановка проблеми. Стандартизація ринку цінних паперів в Україні дала поштовх для розвитку депозитарної діяльності як системної функції ринкової інфраструктури з виконання угод та обліку прав власності. Однак, незважаючи на існування законодавчого підґрунтя для розвитку системи обліку прав власності в Україні, зокрема Закону України “Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів”, методологічні основи та стандарти депозитарного обліку, стабільність та зниження ризиків на фондовому ринку, підвищення ліквідності фондового ринку, розвиток інформаційно-технологічних систем – ці та багато інших питань залишаються все ще відкритими. Важливість їх вирішення дає підстави стверджувати, що вони потребують проведення окремого дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблем облікових та клірингових послуг на фондовому ринку присвячені праці Л. Радванської, Н. Лобанова, Г. Швороба [5]. Системні дослідження стану розвитку фондового ринку в Україні здійснюють В. Шелудько, В. Павлов, Б. Дмитрук та інші вітчизняні економісти [6].

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування проблем розвитку системи обліку прав власності в Україні та розробка практичних рекомендацій щодо їх вирішення. **Методами дослідження** є статистико-економічний, порівняльного аналізу, абстрактно-логічний.

Результати дослідження. Депозитарний облік цінних паперів можуть здійснювати зберігачі для власників цінних паперів та депозитарії для зберігачів і емітентів. Зберігачами цінних паперів можуть виступати комерційні банки і торговці цінними паперами, які мають відповідну ліцензію. Зберігачі здійснюють за дорученням власників операції з депонованими цінними паперами та іншу депозитарну діяльність, крім клірингу та розрахунків по угодам з цінними паперами. Депозитарій може здійснювати усі види депозитарної діяльності, за умови, що депозитарна діяльність є виключним видом діяльності [1].

Зберігачі, депозитарії та реєстратори є учасниками національної депозитарної системи. Згідно з Законом України “Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів” національна депозитарна система складається з двох рівнів: нижчий рівень – це зберігачі, які ведуть рахунки власників іменних цінних паперів, верхній рівень – це Національний депозитарій України і депозитарії, що ведуть рахунки для зберігачів та здійснюють кліринг і розрахунки за угодами щодо цінних паперів [3].

Сферою діяльності Національної депозитарної системи є: стандартизація обліку цінних паперів згідно з міжнародними стандартами; уніфікація документообігу щодо операцій з цінними паперами і нумерація цінних паперів, випущених в Україні, згідно з міжнародними стандартами; відповідальне зберігання всіх видів цінних паперів як в документальній, так і в без документальній формах; реальна поставка чи переміщення з рахунка в цінних паперах з одночасною оплатою грошових коштів відповідно до розпоряджень клієнтів; акумулювання доходів (дивідендів, процентних виплат з погашення тощо) щодо цінних паперів, взятих на обслуговування системою, та їх розподіл за рахунками; регламентація та обслуговування механізмів позики та застави для цінних паперів, що беруться на обслуговування системою тощо

Сьогодні в Україні існує два депозитарії. Національний депозитарій України (заснований у 1999 р.) виконує повноваження щодо стандартизації обліку та документообігу щодо операцій з цінними паперами відповідно до міжнародних норм, нумерації (кодифікації) цінних паперів, випущених в Україні відповідно до міжнародних норм, встановлення

відносин і налагодження постійної взаємодії з депозитарними установами інших країн, укладання як двосторонніх, так і багатосторонніх угод про пряме членство або кореспондентські відносини для обслуговування міжнародних операцій з цінними паперами учасників Національної депозитарної системи України. “Міжрегіональний фондовий союз” (заснований у 1997 р.) є повнофункціональним депозитарієм в Україні і виконує всі функції депозитарію.

Прийняття Закону України “Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів” сприяло зростанню ролі професійних учасників ринку цінних паперів у процесі становлення фондового ринку України. Впродовж 2007 р. ліцензії на здійснення депозитарної діяльності зберігача на ринку цінних паперів отримали 202 суб’єкти підприємницької діяльності. Суб’єкти підприємницької діяльності, які здійснюють зберігання цінних паперів, зареєстровані у 15 з 26 регіонів України, з них найбільша кількість зберігачів знаходилась у м. Києві та Дніпропетровській області.

Станом на 30.09.2007 р., за наданими адміністративними даними зберігачів цінних паперів, на 1,1 млн. рахунках власників іменних цінних паперів обліковувалось 32,6 тис. випусків цінних паперів, що враховувало 653,08 млрд. шт. цінних паперів, у тому числі у “Міжрегіональному фондовому союзі” – 570,44 млрд. шт. цінних паперів (або 87,35% від загальної кількості цінних паперів, що обліковувалось у зберігачів).

Кількість цінних паперів, що обліковувалась станом на 30.09.2007р. на рахунках власників у зберігачів, у документальній формі, становила 414,14 млрд. шт., кількість знерухомлених цінних паперів становила 238,93 млрд. шт. Станом на 30.09.2007р. найбільша кількість рахунків у цінних паперах знаходилась у депонентів фізичних осіб – резидентів та становила 1,05 млн. шт. Розподіл кількості рахунків у цінних паперах (за видами депонентів) за станом на 30.09.2007р. представлено у табл. 1.

Таблиця 1.

***Розподіл кількості рахунків у цінних паперах (за видами депонентів),
2007 р., шт.***

<i>Вид депонента</i>	<i>Кількість рахунків у цінних паперах</i>
Депоненти - фізичні особи-резиденти	1048597
Депоненти - фізичні особи-нерезиденти:	1279
Депоненти - юридичні особи-резиденти	31528
Депоненти - банки	273
Депоненти - інститути спільного інвестування	4267
Депоненти - страхові компанії	2852
Депоненти - недержавні пенсійні фонди	663
Депоненти – торговці цінними паперами	5228
Депоненти - емітент цінних паперів	37
Депоненти – юридичні особи – нерезиденти	7177
Депоненти - державні органи без передачі управління корпоративними правами до уповноважених осіб	109
Депоненти - державні органи, управління корпоративними правами якого передано до уповноважених осіб	0

Джерело: дані Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку // <http://www.ssmsc.gov.ua/>

Облікові операції проведені зберігачами цінних паперів у III кварталі 2007 р. представлені у табл. 2.

Кількість облікових операцій проведених зберігачами цінних паперів (за видами операцій) протягом III кварталу 2007 р.

№	Вид облікової операції	Кількість операцій, шт.
1	Зарахування (крім знерухомлення)	35215
2	Списання (крім матеріалізації)	28066
3	Переміщення	1163
4	Переказ без обмеження обігу цінних паперів	29269
5	Переказ з обмеженням обігу цінних паперів	1619
6	Переказ із відміною обмежень обігу цінних паперів	1394
7	Знерухомлення цінних паперів	3723
8	Матеріалізація цінних паперів	346

Джерело: дані Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку // <http://www.ssmc.gov.ua/>

У III кварталі 2007 р. найбільша кількість, а саме 35,22 тис. облікових операцій, здійснено шляхом зарахування (крім знерухомлення) цінних паперів. За даними професійних учасників, які здійснюють депозитарну діяльність зберігача цінних паперів – 1217 українських емітентів мали акціонерів-нерезидентів, які володіють пакетами акцій 10 і більше відсотків в статутному капіталі українських емітентів. Кількість цінних паперів, що належала власникам-нерезидентам, становила 339,37 млрд. шт.

Висновок. Прийняття Закону України “Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів” дало поштовх для розвитку Національної депозитарної системи. Впродовж 2007 р. в Україні спостерігалось збільшення кількості рахунків у цінних паперах, які відкривають депоненти у зберігачів, а також збільшення кількості знерухомлених цінних паперів. Це обумовлено збільшенням кількості угод з цінними паперами, які відбуваються на організованому ринку та скороченням терміну оформлення операцій за угодами з цінними паперами, що наближає ринок цінних паперів до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел.

1. Горбач Л.М., Каун О.Б. Ринок фінансових послуг: Навч. посібник / Л.М. Горбач, О.Б. Каун. – К.: Кондор, 2006. – 436 с.
2. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку // <http://www.ssmc.gov.ua/>
3. Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів: Закон України від 10.12.1997 р. № 710/97-ВР
4. Про цінні папери і фондову біржу: Закон країни від 18.06.1991 р. № 1201 – XII // <http://www.rada.kiev.ua>.
5. Ринок фінансових послуг: Навч. посібник / М.А.Коваленко, Л.М. Радванська, Н.В. Лобанова, Г.М. Швороб. – Херсон: Олді-плюс, 2003. – 572 с.
6. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Підручник / В.М. Шелудько. – К.: Знання, 2006. – 535 с.